



Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

IX. évfolyam 1. szám

2006. január

Levéltári Nap Budapesten

Újévi ajándék – fővárosi térképek DVD-n

Budapest Főváros Levéltára november 16-án, az új épületében tartott Levéltári Napjának egyik nagy szenzációja volt Fabó Beáta számítógépes prezentációja,

amelyen Budapest régi térképeit és katalógusát rejtő két DVD-t mutatta be.

A Teve utcában tartott egynapos konferenciát (a Levéltári Napot) – „Bécs –

Budapest. Műszaki haladás, innováció és városi infrastruktúra a 19. században” címmel rendezték meg – a Bécsi Városi és Tartományi Levéltárral közösen! A fővárosi levéltár földszinti előadótermében elhangzó előadások német-magyar szinkrontolmácsolását is lehetővé tették.

Nem csupán konferencia, de kiállítás-megnyitó, könyvbemutató és DVD bemutató is volt ezen a napon a fővárosi levéltár új épülettömbjében. A konferencia előadói – osztrák és magyar levéltárosok (dr. Peter Csendes, Sipos András, dr. Juliane Mikoleczky, Horváth J. András, dr. Sándor Békesi, Vadas

Ferenc, Gerhardt Meibl, Firsnyák Zsuzsa) – azonos szemszögből mutatták be Bécs és Budapest 19. századi városfejlődését.

A konferencia kezdéseként nyitották meg a földszinti és az I. emeleti kiállítóterben a konferenciával azonos témájú reprezentatív kiállítást, ahol a bécsi és budapesti levéltár még kutatók számára is sok újdonságot tartalmazó anyagai kerültek bemutatásra.

A kiállítás megnyitójára érkezőket egy könyv is fogadta: Bécs–Budapest. Műszaki haladás és városfejlődés a 19. században. A kiváló minőségű, műnyomó papíron megjelenített, több mint ötven fekete-fehér és színes képet is közlő, 272 oldalas kötet a két főváros (Folytatása a 9. oldalon.)



Képeslap a Rákóczi útról (1910 körül)

Sikerkiállítás Csepelen

Tíz nap, háromezer látogató

Három évtizeddel ezelőtt készült el az utolsó Pannónia motorkerékpár a Csepeli Motorkerékpárgyárban. Ennek alkalmából rendezett emlékkiállítást az év végén a Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület, a XXI. Kerületi Önkormányzat valamint a Veterán Autó és Motor című szaklap szerkesztője.

– Adott volt az alkalom, hogy nemzetközi szinten is elismert, versenyképes és nyereséget termelő modellprogramot alakítson ki a Csepeli Motorkerékpárgyár, de elmaradt az ehhez szükséges tőkeinjekció és

beruházás – ismertette a megnyitó utáni emlékülésen Ocskay Zoltán történész, a Veterán Autó és Motor felelős szerkesztője. Így szűnt meg 1975-ben a nagy múltú gyárban a hibás árképzés miatt egyre növekvő veszteséget termelő Pannóniák készítése. A tröszt vezetése ráadásul mostohagyerekként kezelte a számos más ipari, háztartási termék mellett előállított motorkerékpárokat, ezért hiúsulhatott meg a Yamahával való együttműködés is. A japán cég egyes vállalatot kívánt létrehozni a Csepeli Motorke-

rékpárgyárral. Jelentős beruházásokat, másfélszeres termelést terveztek, a motorok 40%-át az európai piacon értékesítették volna. Hiába voltak a tárgyalások, a kooperációból nem lett semmi, inkább összevonták a motorkerékpárgyárat és a

kerékpárgyárat. Ez a motorkerékpár-gyártás megszűnését jelentette. A megemelkedett személyi állománnyal nem járt együtt a termelés felfuttatása. Így a kerékpárgyártás is hamar gazdaságtalan lett.

(Folytatása a 7. oldalon.)



Az 1936-ban gyártott WM Turán – a Csepeli Helytörténeti Egyesület tulajdona



A napóleoni háborúkat követő béke a 19. századi Európában a hosszú nyugalom, a kulturális és gazdasági gyarapodás, az általános, bár kelet felé időben eltoló társadalmi átalakulás időszakát hozta – még az időszakai, helyi konfliktusok ellenére is. Ilyen volt például az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc. Ezt követően azonban, az abszolutizmus évei alatt inkább csak a Lajtván-túli területeken, a kiegyezés után pedig már Magyarországon is szemmel láthatóan megmutatkoztak az elkerülhetetlen változás jelei és megnyilvánulásai.

Mindez a Monarchia két legnagyobb városában érhető leginkább tetten. Ezekben az évtizedekben váltak a mai értelemben vett modern nagyvárosokká: a korábbi városmag, il-

Bécs-Budapest

Műszaki haladás és városfejlődés a 19. században

letve az azt övező települések határainak végleges kialakulásával, a közös folyó szabályozásával és városképi szerepének megteremtésével, a lakó-, ipari- és kulturális célokat, valamint a véderőt szolgáló övezetek kialakulásával, a közlekedés közösségi szerepének kezdetével, a beépített és beépítetlen területek arányával, pontosabban annak változásával, az életmód szintjének emelkedésével – gáz, villany, telefon, városon belüli kereskedelmi csomópontok, legvégül pedig az előbbieket összefogó építésügyi hatóságok kialakulásával és működésével.

A Bécsi Városi és Tartományi Levéltár, illetve Budapest Főváros Levéltárának közös kiállítása, valamint az ennek katalógusát is tartalmazó tanulmánykötet (*Bécs – Budapest Műszaki haladás és városfejlődés a 19. században* Szerk.: Peter Csendes, Sipos And-

rás. Bp., 2005, Budapest Főváros Levéltára) éppen ehhez az igen fontos időszakhoz kapcsolódik. Osztrák és magyar kutatók járják körül a városfejlődés egy-egy jellegzetes kérdését, keresve az egyedit és a hasonlót. Párhuzamos tanulmányok tárgyalják a két város hídjait és pályaudvarait; kiemelt jelentőségének megfelelően mindkettő tömegközlekedését.

Igen részletes, adatokkal alátámasztott tanulmány ismerteti az Andrássy út környékén lévő zöldterület nagyságának változását. Külön blokkot alkotnak az áram- és gázszolgáltatást vizsgáló írások. A szerzők eredményeiket gazdag illusztrációs anyaggal is alátámasztják; a tervrajzok, térképek,

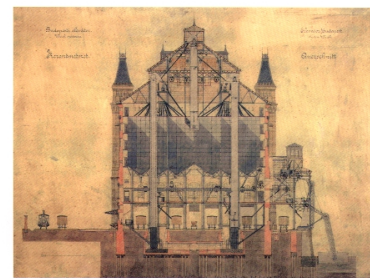
korabeli és mai fényképfelvételek együttese ritkán látott vonatkozásaiban mutatja be a két fővárost.

A kötet végén a kiállítás részletes katalógusa található. Az egyes témaköröket hosszabb-rövidebb leírások vezetnek be, amit a kiállított dokumentumok követnek. Ebben a magyarországi változatban értelem szerűen a budapesti fejezet a részletesebb. A gyűjteményt záró színes illusztrációk méltó befejezést adnak az érdekes kötetnek.

Buda Attila

BÉCS – BUDAPEST

MŰSZAKI HALADÁS ÉS VÁROSFEJLŐDÉS
A 19. SZÁZADBAN



Bécsi Városi és Tartományi Levéltár – Budapest Főváros Levéltára
Budapest – Bécs 2005

A pesti villamosközlekedés történetébe kapunk betekintést a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye október 28-tól látogatható, *Kár a benzinért* című kiállításán. Az ünnepi eseményen – a Fővárosi Könyvtári Napok keretében nyílt meg – dr. Fodor Péter főigazgató köszöntötte a megjelenteket, majd Erő



Zoltán építész és Pogány Judit színművész megnyitóját hallhattuk. Archív fényképek, plakátok, menetrendek, térképek, jegyek, kalauz-útmutatók és számos

egyéb érdekes régi tárgy idézi fel itt a száz évnél is régebbi tömegközlekedési forma, a fővárosi villamos-közlekedés múltját. Köztük olyanok is, amelyek most elsőként kaptak publicitást, a közlekedéstörténészek körében is meglepetést keltve.

A kiállítás rendezői szerint időszzerű volt a témakör bemutatása: „Az elmúlt évtizedekben sok sín pár tűnt el vagy jelzi rozsdásodva a megszüntetett járatok nyomát. Mégis széles rajongó-

Kár a benzinért

tábora van Budapest kedves sárga vasszörnyetegeinek. Többen is kutatják múltját, gyűjtik emlékeit. Talán azok is szívesen emlékeznek a letűnt időkre, akik annak idején bosszankodva lógtak fűrtökben a zsúfolt kocsik lépcsőin. Nekik is kedveskedik, de a nyitott villamosokon még sosem utazó újabb generációk figyelmére is számít a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének új kiállítása. Archív anyagai mellett – a Közlekedési Múzeum és a Budapesti Közlekedési Rt. szíveségéből – néhány ma már muzeális rangra emelkedett tárgy

idézi fel a csaknem százhusz éves fővárosi villamos múltját.”

Jól ismert, hogy Budapest székesfőváros vezetése az 1896. évi millenniumi kiállítás megnyitására készülve döntött a legfontosabb lóvasutak villamosításáról. Ennek eredményként a kiállítás idején már több villamosjárat működött.

A Budapest városfejlődése, a közlekedés története iránt érdeklődők számára mindenképpen javasoljuk a 2006. február végéig látogatható kiállítás megtekintését a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi épületében (Budapest, VIII. kerület, Reviczky utca 1. 6. szint).

—g.t.—

Újpesti Városvédő Egyesület

1990 tavaszán az Újpesti Értelmiségi Klub keretében, Szunyoghy András grafikusművész javaslatára, létrehozták az Újpesti Városvédő Kört, melynek elnökévé Kadlecovits Gézárt választották meg.

A társaság első rendezvényén, Újpest alapításának 150. évfordulója tiszteletére, tizenkilenc köztisztelőben álló, idős személy kapta

iskolai helytörténeti tankönyvet. Megszervezték az első egyházi kórustalálkozót és kezdeményezésükre 1993-ban – a háború óta először – kiosztották az Újpest díszpolgára címet.

Egyesület születik

Ilyen előzmények után 1995. november 11-én 106 polgár létrehozta az

pesti életrajzi lexikon”, 2000-ben a „Jubileumi Újpest naptár” / Újpesti kapuk / 2003-ban az „Újpesti utcanev lexikon”, 2004-ben a „Szobrok és emléktáblák Újpesten”, 2005-ben a tízéves évfordulóra „Az Újpesti Városvédő Egyesület története” című kötetek megjelenése.

A kerület valamennyi általános iskolája és majd mindegyik középiskolája bekapcsolódott a 2003-tól élő „Az egy iskola egy védendő sír” című programukba. November elsején a tanulók által elhelyezett koszorúk, csokrok mellett már 34 újpesti személy sírján gyűlnak ki a kegyelet és tisztelet fényei.

Tagjaink megismerkedtek Újpest és a főváros jelentősebb épületeivel. Kirándulásaink is közkedveltek voltak, az országban nagyon sok helyre eljutottunk.

Terveink

Jelenleg 169 tagunk van. Hagyományainkat őrizzük – nemrég adtuk ki az egyesületünk történetét bemutató kötetet (Kadlecovits Géza Az Újpesti Városvédő

Egyesület története). Kiemelt feladatnak tekintjük jeles ünnepeink és történelmi évfordulóink megünneplését. Az 1848-as márciusi eseményekre évenként más-más történelmi színhelyen emlékezünk. Október 23-án mindig más felekezetenél ökumenikus imaáhitatot tartunk. 2006 különösen fontos év lesz - a forradalom 50 éves jubileumára fogunk emlékezni.

Továbbra is szorgalmazzuk „Az egy iskola, egy védendő sír” programunkkal az iskolákkal a kapcsolat-tartást. Bekapcsolódunk az Újpesti Helytörténeti Alapítvány kezdeményezésére a védendő sírok lehetőleg teljes körű felkutatásába. Jelenleg 61 olyan sírhely került feljegyzésre, ahol Újpest életében egykor fontos szerepet játszóknak nyugszaniuk. Valamennyi sírről fénykép készül, mely egy szerkesztés alatt álló Megyeri Temető térképen lesz látható. Tervezzük, hogy 2006-ban emléktáblát állítunk Zsengellér József nagytiszteletű úr emlékére, és az újpesti akadémikusok már létező márványtáblájának névsorát is kiegészítjük.

Kovács Ivánné



Fa- és fémipari szakiskola Újpesten, az 1920-as években (Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

meg az első „Ad Honorem Újpest 1840–1990” emlékérmét. A háromnapos eseménysorozat részeként megkoszorúzták a városrész jeles személyiségeinek sírját és felavatták az alapító, gróf Károlyi Sándor emléktábláját. Az újpesti Zeneiskola tanárai hangversenyt adtak, az újpesti orvosok tudományos ülést tartottak.

1992-ben az újpesti középiskolások első helytörténeti vetélkedőjét rendezték meg, egy év múltán az általános iskolásokét is. Azóta évenként sor került erre. 1992-ben tartották az első Városnapokat, amit szintén minden augusztus végén örömmel fogadnak az újpestiek. 1993-ban kiadták az „Írások Újpest történetéből” című dokumentumkötetet, 1994-ben az „Újpest története” című általános

Újpesti Városvédő Egyesületet. Az egyesület első elnökeként dr. Kapolyi László akadémikus kapott bizalmat. Az alapító közgyűlésen adták át első ízben a Városvédő Kör által alapított „Arany Horgony”-díjakat – napjainkig huszonöt kintün-tetésük talált gazdára.

Megrendezték az újpesti templomi kórusok kétévenkénti találkozóját, az október 23-ra emlékező imaáhitatokat és a rendszeresen sorra kerülő év végi kulturális eseményeket. Folytatták az emléktáblák állítását (Kelen Gyula államminiszternek, dr. Schaub Zoltán főti prépost-plébánosnak, az újpesti akadémikusoknak).

Az egyesület kiadói tevékenységének eredménye 1996-ban „Az újpesti egyházak története 1830–1995”, 1998-ban az „Új-

Néprajzi pályázat

A Néprajzi Múzeum a Honismereti Szövetség, az ELTE BTK Folklore Tanszéke, a Magyar Néprajzi Társaság, az MTA Néprajzi Kutatóintézete és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum támogatásával meghirdette a 49. országos néprajzi gyűjtőpályázatot.

Pályamunkát bárki beadhat, aki néprajzi kutatással hivatásszerűen nem foglalkozik, és nem ezen a területen szerzte (vagy fogja szerezni) szakképesítését.

A pályázat témakörei: falusi és városi kisközösségek mindennapjai; jelenkori életünk, mai tárgyaink; a településkép és változásai a 19–20. században; hadifogság, munkatábor, internálás; népi vallásosság és szakrális emlékek az ezredvégi Magyarországon; szabadidő, utazás, szórakozás. A pályázatok benyújtási határideje:

2006. március 1.

Részletesebb tájékoztatás a Néprajzi Múzeumban kérhető, illetve www.neprajz.hu weblapon található.



A Magyar Nemzeti Múzeum rekonstrukciójáért és az Alpár Ignác építésze című kötete elkészítéséért Rosch Gábor építész a Budapesti Városvédő Egyesület 2005-ben Podmaniczky-díjjal tüntette ki. A jelentős fővárosi helytörténeti tevékenységet is végző építésztervező főként középületek tervezésével foglalkozik. Nevéhez fűződik a János kórház orr-fül-gége-audiológia pavilonjának helyreállítása is.

A Magyar Nemzeti Múzeum rekonstrukciójánál fő céljuk – Dobozi Miklóssal közösen – az épület eredeti állapotának helyreállítása volt. A múzeum megsérült a második világháborúban, 1956-ban leégett az Afrika-kiállítása, a 60-as években – de előtte is többször – át-

Építész hagyományok őrzője

építették. Az eredeti terek kibontása, a válaszfalak lebontása volt a helyreállítás első lépcsője. A kupolateremben közönséges parketta szerénykedett – helyette „visszaálmodták” az eredeti díszmárvány mozaikot és kupolájának eredeti falfestését. Hasonló feladatokat kellett elvégezniük a múzeum más termeiben is.

Alpár Ignác munkásságával foglalkozó kötete azért is jelentős, mivel a késő historizmus – korábban az eklektika fogalmat használták a korszakra – jelentős építésének személye hosszú évtizedekig háttérbe volt szorítva. Templomok, közintézmények, paloták, bankok és villák sora félmjelzi tevékenységét. Alpár egy budapesti asztalosmester fiaként, 1855-ben született. Építészeti tanulmányai befejeztével főként középületek tervezésével foglalkozott. Országos hírvé építész a budapesti Millenniumi Kiállítás Történelmi Főcsoportjára benyújtott tervei emelték. A napjainkban

Vajdahunyadvár néven ismert épülettömb 1902 és 1907 között – nagy társadalmi nyomásra – került újjáépítésre.

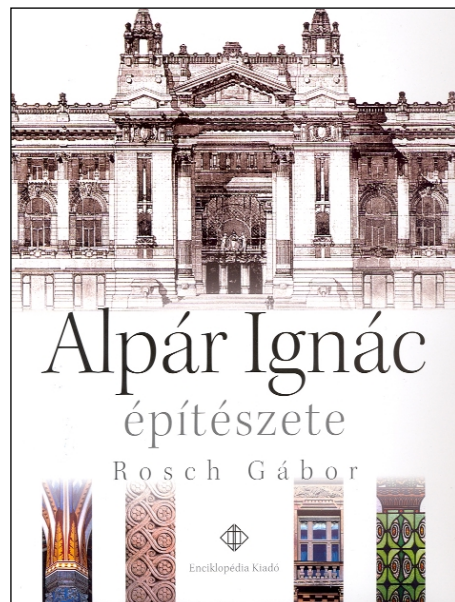
Rosch Gábor XII. kerületi helytörténeti tevékenysége a MOM szanalásával kezdődött.

– A maga korában igen korszerű, szép, modern épület volt. Megrázott elpusztítása, a kerületi Hegyvidék újságban írtam is erről egy cikket. Később itt külső szerzőként rendszeresen jelentek meg

írásaim. A kerület önkormányzata szépen leszabályozta a beépíthetőséget. Az építetők mégis rendszeresen át-hágják azokat. Beadnak egy tervet, aztán módosítanak. A XII. kerületben jelentős számú, műemlékké még nem nyilvánított, nagy telken álló villa van. A régen

itt élő családok leszármazottjai törekednek megőrzésükre. Az új tulajdonosok azonban vagy teljesen átépítik, vagy lebontják, a telket pedig több részre parcellázva eladják. A fák sorsa hasonló. Kivágatják, mivel „kiszáradtak”, új fát meg nem ültetnek. A kerület épített és természeti környezetének hatékony védelmét, az eredeti állapot visszaállítását tartom fontosnak.

G.T.



Lipótvárosi képeslap- és fotókiállítás

Lipót- emlékek az V. kerületben

Az Aranytíz Művelődési Központban november 10-én Lipótváros anno... – Képeslapkiállítás az 1900-as évek Budapestjéről című tárlat, a Rodin teremben Víz László helytörténeti fotókiállítása nyílt meg. A Belváros-Lipótváros századfordulójának világa 303 képeslapon tárul elénk a Ruttkai Éva teremben. A muzeális értékű képeslapok Juhász Gyula gyűjteményéből származnak – húszéves gyűjtőmunkájának ered-

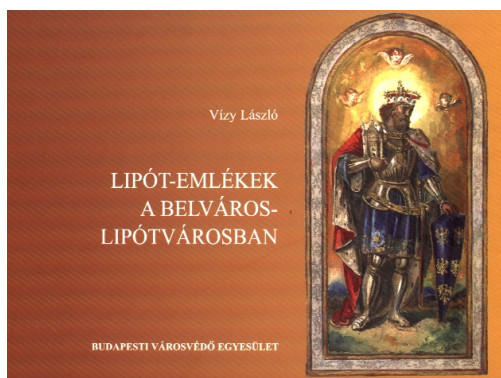
ményébe kaphattunk itt betekintést. A kiállítást Víz László nyitotta meg.

Víz Lászlóval a Lipót Napok kapcsán már találkozhattunk. Belváros-Lipótváros Önkormányzata

több évtizedes kerületi hagyományápoló tevékenységéért a Reitter Ferenc díjjal tüntette ki – idén egy ilyen díj került átadásra. Az ismert helytörténész az 1980-as években a Kiváló társadalmi munkás és a Budapestért kitüntető jelvényt kapta elismerésül. A Budapesti Városvédő Egyesület oklevele tanúskodik a Lipótváros és a Belváros adalékgyűjtésének lektori, illetve szerkesztői munkájáról, 1997-ben Pod-

maniczky-díjjal tüntették ki. Egy évvel később Belváros-Lipótváros Önkormányzata Pro Civibus-díját vehette át tevékenységéért, a mostani Lipót-napok alkalmából a Reitter Ferenc-díjat.

A Rodin teremben ezen a napon mutatták be Víz László Lipót- emlékek a Belváros-Lipótvárosban című füzetét – az azonos témájú fotókiállítás képei előtt. Fekvő formátumú, gondos tipográfiájú (grafikai tervező: Benyák Gabriella), négy színnyomásos füzet a Budapesti Városvédő Egyesület gondozásában jelent meg. Az oktatási célra készült kiadvány kereskedelmi forgalomba nem kerül.





A Pesterzsébeti Múzeum állandó helytörténeti kiállításának november 24-i megnyitóján a vendégeket Szabados Ákos, Pesterzsébet polgármestere – egyben országgyűlési képviselő – köszöntötte. Nagy érdeklődéssel várták ezt az ünnepi eseményt a kerület lokálpatriótái, kicsinek is bizo-

nyult számukra az egyébként nagyon minősíthető kiállítási terem.

A szakmailag színvonalas, érdekes és a helytörténeti oktatás rendhagyó történelem óráira is kiválóan felhasználható tárlat *D. Udvary Ildikó* múzeumigazgató és munkatársainak hozzáértését dicséri, szervezői törekedtek Pesterzsébet történetének minden közérdeklődésre számot tartó része bemutatására. Említésre érdemes a történeti folyamatosság és az egyes tematikus egységek összekapcsolása, a pesterzsébeti ipari-polgári területen élők sajátos világának ötletes felidézése.

A neogótikus Bocskai-villa egykori fogadótermének adottságaihoz ügyesen alkalmazkodva került itt kiala-

kításra a hivatali dolgozószoba, a polgári nappali, valamint a munkás és kispolgári életformához kapcsolódó mozi és konyha... enteriőrje. Ezek között a folyamatosságot a 21. század esztétikai elvárásait képviselő tabló-, vitrin- és tárlórendszerben elhelyezett anyagok teremtik meg. A szögletes teli-üveg felületek, és a mai elvárásoknak megfelelő világítási rendszer látán a kiállítás vendégei számára is egyértelművé válhat, hogy a régi helytörténeti kiállítás megújítására használt pénz nem feleslegesen került felhasználásra.

Az állandó kiállítás elkészítése mellett a múzeum mun-

katársai időszakai, a kerület történeti múltjának egy-egy szeletét bemutató tárlatok szervezését is felvállalták. A Gaál Imre Galériában december 7-én nyitották meg (Galler Péter gyűjteményéből válogatva) a Vallásos élet emlékei Pesterzsébeten című tárlatukat, amelyet adventi est követett. Szintén a galériában, ezen a napon került a pesterzsébeti közönség elé a Kecskeméti Képtár Cifrapalota-gyűjteményéből kölcsönzött anyag (Keresztény ikonográfia a kortárs magyar művészetben), megteremtve ezzel a vallási élet múltja és jelene közti átmenetet.

—g.t.—

Kerületünk kávéházai

Kalandozás a XIII. kerületben

Néhány éve *Szalma Mária* értékes és tetszetős füzetet írt Kassák Lajos angyalföldi életéről. Most kávéházainak múltját kutatva bizonyította a XIII. kerületi Helytörténeti füzetek 11. tagjaként megjelent, Kerületünk kávéházai című munkájával, hogy a képzőművészet és irodalom területén kívül is otthonosan mozog.

A budapesti kávéházak kialakulásakor már megjelentek itt is az első kávéházak, illetve „kávémérések” ahogy ezeket a szerényebb külvárosi, főleg reggeliző helyeket nevezték. Ez a kifejezés már eltűnt, kiment a divatból. Felbukkant helyette az „eszpresszó”, később a „presszó”, olasz nyelvből átveve – ahonnan maga a kávé-csináló masina is származik. Más, előkelőbb jellegűek voltak azok a valódi kávéházak, amelyek a kerület déli

résznél, főleg a Vigszínház környékén jelentek meg, a polgári igényeket kielégítve. Kényelmüknek és a személynél udvariasságának köszönhetően hamar népszerűek lettek. Főleg ezeket a kávéházakat és fénykorukat tárgyalja *Szalma Mária*, sok képpel és adattal.

Megadja a kávéházak helyét, nevét, néha a tulajdonosát is. Megtudjuk kikből állt a törzsközönség, amely előkelő helyet foglalt el a 20. század magyar kultúrájának történetében. Kronologikusan követi a 20-as és 30-as évek változásait, a háború utáni – fentről sugalmazott – kávéházellenes intézkedésekig, illetve a presszókorszak hajnaláig.

Érdekes módon továbbra is élesen különbözött az Újlipótváros és Angyalföld „kávéházi helyzete”. A kerület északi részén továbbra is

kevés volt a kávézó, a körút felé közeledve megnőtt a számuk. Angyalföldön ritka volt az olyan kellemes vendégfogadó helyiség, mint a Dolmány utcai Osváth-kunyhó. Itt jó kávé, finom sütemények, szép berendezés, a falon a tulajdonos öccsének, Osváth Miklós Munkácsy-díjas képzőművésznek faliképe fogadta a vendégeket.

A füzet 28. oldalán felsorolt presszók zöme már megszűnt, a zárófejezet a jelenkori változásokat jelzi.

Feltehetőleg a Helytörténeti füzetek behatárolt terjedelme miatt ez a rész a leg-rövidebb. Hiányzik például a különböző néven sok korszakot megélt Tátra utcai Firkász, amely étel-ital mellett sajtó- és kortörténeti érdekességeket is nyújt a vendégeknek.

A füzet olvasását melegen ajánljuk a kerület és a vendéglátás múltja iránt érdeklődőknek – esetleg valamelyik szimpatikus kávéházban üldögélve.

Róbert Péter

Kispesti Krónika

A Kolónia Kispest Helytörténeti és Helyismereti Közalapítvány adta ki a Kispesti Krónika II. 3. számát, amelyben Siklós Zsuzsa: *A régi-új Nagy Balogh*, Nagy Tamás: *Rózsa Lajos a főügyész és Buza Péter: In memoriam* című tanulmányával találkozhatunk. Nagy Tamás, az alapítvány kuratóriumi elnöke az első szám bemutatóján vázolta fel, hogy elképzeléseik szerint a Kispesti Krónika évente négy alkalommal fog megjelenni. Az első kiadás 800 példányából kapnak az iskolák és a közművelődési intézmények, de hozzáférhető lesz a kerület helytörténeti gyűjteményében is. Buza Péter szerkesztő a Krónika felépítését ismertetve hangsúlyozta: A helytörténeti füzet segít majd megmutatni a kispestieknek, hogy milyen volt városuk, kerületük hajdanán. Miként alakult itt az emberek és a családok élete, hogyan fejlődött a település napjainkig.



RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk elnökségének tagjait 2005. évi utolsó ülésünkre Breinich Gábor, az egyesület elnöke november 10-én, Budapest Főváros Levéltára tárgyalójába hívta össze. Az előző ülés óta eltelt időszak eseményeiről Gábor Tibor titkár adott tájékoztatást. Az elhangzottak alapján a pécsi honismereti akadémián Társaságunk 15 tagjával képviseltette magát. A Budapesti Helytörténeti Portál a tervezett adatbázisokkal feltöltésre került, hírrovata folyamatos frissítéssel működik. Visszatérő gondként került említésre, hogy a Társaság rendszeres tevékenysége komoly költségvonzattal jár (Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv

sorozat és a Városunk–Budapesti Honismereti Híradó kiadása; Budapesti Helytörténeti Portál üzemeltetése), amelynek anyagi fedezetét csak nagy nehézségekkel lehet megteremteni – a közreműködők igen jelentős nagyságú önkéntes munkái ellenére. Összeállítás alatt van az emlékkönyvsorozat második kötete (pénzügyi fedezete összeállt), amelynek megjelenése február végére tervezett.

Az elnökség tagjai szükségesnek tartották, hogy a sorozat már kiadott első kötete a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár minden fiókkönyvtárába eljusson, ezért adomány formájában 50 példány ajándékozása-

Miért nézzem meg a
www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfiát.

Csak ezekért!

Budapesti Históriaik

Február 1.

– *Pesterzsébet névváltozásai*

Előadó: *dr. Bogyirka Emil*, nyugalmazott múzeumigazgató

– Műhely: *A pesterzsébeti Kossuth Társaság tevékenysége*

Előadó: *Dr. Sturcz Zoltánné*, az egyesület elnöke

Március 1.

– *Bartók és Budapest*

Előadó: *Körtvélyesi Oszkár*, nyugalmazott tanár és karnagy

– Műhely: *a Herminamező Polgári Kör tevékenységéről*

Előadó: *dr. Buza Péter* várostörténész

Április 5.

– *Budapest régi földmérési jelei*

Előadó: *Noéh Ferenc*, földmérő mérnök

– Műhely: *a Kispesti Honismereti Egyesület munkájáról*

Előadó: *Vidra Péter*, az egyesület vezetője

A Budapesti Honismereti Társaság előadóestjeit minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében tartjuk (Budapest, XIII. Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

ról határoztak. Egyben kívánatosnak tartották a fővárosban működő, helytörténettel foglalkozó civil szervezetekkel a kapcsolatok erősítését.

Az ülésen a Városunk szerkesztőbizottsága tájékoztatást kapott a 2005. évi határozataik végrehajtásáról: a megjelent négy szám laptervének összeállításáról, köztük a József Attila tematikus szám létrehozásáról. Megvitatták a 2006. évi laptervi javaslatokat (első számba a két nagy közgyűjtemény kiállítása – FSZEK Budapest Gyűjtemény, BFL – kerüljön be; a második számban a Bartók jubileum kapjon teret, a negyedik szám 56-os, tematikus szám legyen) és a kiadás sajnos még alig-alig létező pénzügyi fedezetét.

Társaságunk Rendezvény Szakbizottsága október 28-án tartott ülésén határozott a Budapesti Históriaik 2006. évi előadóestjeinek témáiról. A szakbizottság elnöke, *dr. Tóth József* az elnökségi ülésen elmondta, hogy javasolják egy 1956-os emlékülés rendezését is. A Gyűjteményi Szakbizottság munkáját – elnöke *Szöllősy Marianne* – a kerü-

leti helytörténeti gyűjtemények vezetői segítik, közreműködnek az emlékkönyv adatbázisának megújításában, a helytörténeti portál hírrovatának frissítésében és a Budapesti Históriaik előadóestjeinek megvalósításában.

Az Elnökség kívánatosnak tartotta a Társaság tevékenységének további bővítését, tagjaink egyéni kezdeményezéseinek felkarolásával, a szükséges pályázatok elkészítésének támogatásával. Ez jó információáramlást, minimum egy-két évre előre tervezést igényel – hangzott el.

Budapesti Honismereti Társaság

Székhely:
1043 Budapest,
Berda József u. 48.
(Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Tel.: 370-0652

E-mail:
bpht@chello.hu
Weblap:
www.bpht.hu

Lóvasutaktól az egyházpolitikáig

A nyári szünet után ismét Budapest Főváros Levéltára előadótermében, 2005. október 5-től folytatódtak a Budapesti Honismereti Társaság Budapesti História című előadói Elsőként *Krizsán Sándor* ismertette az újpesti és rákospalotai lóvasúti vonalak történetét. Vetített képek, térképekkel és korabeli fotókkal gazdagon illusztrált előadásában vázolta a 19. század második felének gazdasági fejlődését is, amelynek részeként

1866-ban megnyílt a Vaspálya Társaság lóvasúti vonala a Kálvin tér és Újpest között. Később újabb vonalak épültek a nagyobb újpesti gyárak felé és Rákospalota községhez.

A Budai Polgári Kaszinó tevékenységéről *Bedő Árpád*, a kaszinó egyik „újjáalapítója”, egyben elnökségi tagja számolt be. A Budai Polgári Casino-t 119 évvel ezelőtt 212 budai polgár hozta létre, a krisztinavárosi templommal szemben volt az épületük. Műkö-

dését kétszer is betiltották: 1919-ben és 1945-ben. Egy lelkes kis csapat 1994-ben kezdeményezte feltámasztását, 1995 áprilisában már 214 tagjuk volt! Rendezvényeiken a magyar kultúra jelentős személyiségeit látták vendégül. Az évenként egyszer rendezett Széchenyi István-estjükön nagy elődünk szellemiségének máig tartó hatására hívják fel a figyelmet...

Gazdag képanyaggal illusztrált előadásában november 2-án *Bogárdi Mihály* a főváros 20. századi jelentősebb építészeti korszakait tekintette át – a hidakhoz, fürdőkhöz, középületekhez stb. kötődő érdekességeket. A gyógyfürdőbe járó meddő asszonyok kapcsán idézte az egykori mondást: „Amit meg nem tesz a fürdővíz, megteszik a vendégek...” Felidézte 1945-ös, gyermekkori élményeit is a romba dőlt fővárosról.

Az Albertfalvi Múzeum Baráti Körének tevékenységéről *Beleznay Andor* adott tájékoztatást. Több évtizedes albertfalvi gyűjtőmunkája során, a nagy lakótelepi építkezések idején diákjaival együtt mentette a pusztulásra szánt értékeket. Ezekre alapozva napjainkban már a 36. tárlatot nyithatták meg. A baráti kör tagjai, az egykori diákok és az Albertfalváról elszármazottak ado-

mányai révén anyaguk folyamatosan bővül. Jelentős helytörténeti kiadványaikat is megtekinthették.

Levéltári kutatásaira alapozva december 7-én *Tóth József* Egyházpolitikai mozaikok az 1950-es évekből című előadásában a katolikus egyház és az állampárt közötti küzdelmet vázolta fel, kiemelve budapesti vonatkozásait. A hírhedt „szalámi-politika” egyházi szinten sikertelen próbálkozásai után került sor az „adminisztratív intézkedések”-re: letartóztatásokra, koncepciók perekre, szerzetesrendek feloszlatására, a hitoktatás korlátozására stb.

Sokrétű, eredményes tevékenységről számolt be *Bóta Piroska* az Alsórákosi Közművelődési Egyesület munkáját ismertetve. A népi hagyományok ápolása mellett (pl. néptáncscsoport) karitatív tevékenységet folytatnak. Jótékonyági báljuk bevételéből és a tagjaik adományaiból száz-ezer forinttal segítettek például Hevesvezekény egyik fiatal házaspárját, akiknek lakását elsodorta az árvíz. Az erdélyi Alsórákos és Patapoklos valamint a kárpátaljai Nagybégány község lakosainak ezres nagyságrendű könyvcsoportot gyűjtöttek és vittek el. A tájékoztató idején már szállításra várt egy hasonló küldemény a Délvidékre is.

T. J.

Sikerkiállítás Csepelen

● folytatás az első oldalról

Bár WM, Csepel és Pannónia motorkerékpárokát évtizedek óta nem gyártanak, gyűjtőik, tulajdonosai és rajongói nem hagyják feledésbe merülni emléküket.

Már a kiállítás megnyitóján megmutatkozott az óriási érdeklődés, amely a tárlat bezárásáig tartott. Annak ellenére, hogy az autósújságok mellett csak néhány országos lapban, rádióban számoltak be az eseményről, a kiállítás mind a tíz napján a terem méreteihez képest telt ház volt. A több mint háromezer látogató – köztük Chorin Daisy, a gyáralapító Weiss Manfréd unokája – közel félszáz típust csodálhatott meg, amelyeket magángyűjtők bocsátottak a szervezők rendelkezésére. Megpróbáltak minden fontos típust bemutatni, a lehetőségek szerint egyben megőrzött, eredeti, restaurálatlan darabokat felvonultatni – néhány igényesen restaurált géppel pedig a gyártáskori állapotot idézték fel.

Mivel az emlékkiállítás központi témája a Pannó-

nia-gyártás harminc évvel ezelőtti leállítás volt, a hetvenes évek közepén készült modellek – P20, P21 Luxus, P12, T5 – voltak többségben, de néhány, harmincas-nyolcvanas évekből származó motorkerékpárt és a bezárás utáni idők termékeit, elektromos robotgót és rotációs kapát is közszemlére tettek.

A vendégkönyv 987 bejegyzésének tanúsága szerint sokakban megfogalmazódott: szükség lenne egy ehhez hasonló, bővített, állandó kiállításra. *Tóth Mihály* polgármester is így látta ezt: a megnyitón bejelentette, hogy a csepeli önkormányzat támogatja a kezdeményezést.

Féjja Zsolt

Támogassa adójának 1%-ából a Budapesti Honismereti Társaságot!

A Budapesti Honismereti Társaság kéri tagjait és támogatóit, hogy minél többen ajánlják fel egyesületünk számára adójuk 1%-át. A támogatást a „Városunk – Budapesti Honismereti Híradó” 2006. évi számainak kiadására és terjesztésére használjuk majd fel. Egyben ezúton is köszönjük támogatóinknak múlt évi adóhozjárulásait!

Budapesti Honismereti Társaság

Adószám: 19673903-1-41

Címünk: 1043 Budapest, Berda József utca 48.

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ*(szakmai besorolás nélkül)*

Vezető: *Jankóné Pajor Ildikó*,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14–18, V.: 11–18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: *Dr. Újj Írisz*, tel.: 437-8682,
388-2534, tel./fax: 250-1020 cím:
1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K–V.:
10–17 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Szöllősy Marianne*,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K–P.: 10–17,
Szo.: 10–14 óra.

Józsefvárosi Helytörténeti Alkotóműhely*(szakmai besorolás nélkül)*

cím: 1083 Budapest, Szigony u. 39.
Leltár miatt zárva.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Gönczi Ambrus*,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp.,
Pipa u. 4., nyitva: K–P.: 10–18,
Szo.: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Bihari József*,
tel.: 261-5569, cím: 1102 Bp.,
Halom u. 37/b., nyitva: K–Sz.:
10–14, Cs.: 14–18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: *Beleznay Andor*,
tel.: 208-6635, cím: 1116 Bp.,
Pentele u. 8., nyitva: K. és Cs.: 16–18
óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Dr. György Lajosné*,
tel.: 365-6126, cím: 1117 Bp., Erő-
mű u. 4., nyitva: Sze.: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: *Dr. Müllner Jenő*, tel.: 457-
0501, cím: 1126 Bp., Beethoven u.
1/b., nyitva: K., Cs., P.: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Juhász Katalin*, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K–Cs.: 11–17, P.: 9–16 óra.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: *Mojzes Ildikó*, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 10–14,
Sze.: 14–18 óra.

Erdős Renée Ház

Vezető: *Ádám Ferenc*, tel.: 256-
6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V.: 15–18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Frank Gabriella*,
tel.: 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.,
nyitva: H–Cs.: 10–15 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Siklós Zsuzsa*, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K–P.: 14–18, V.: 10–16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: *D. Udvary Ildikó*, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V.: 10–16 óráig.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Sárkány István*,
tel.: 278-0710, cím: 1213 Budapest,
Szent István út 230. Költözés miatt
zárva.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: *Garbóci László*,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: *Sasvári Ilona*,
tel.: 287-0083, tel./fax: 287-3057
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K–Szo.: 14–18 óra.

Kiállítás a Hegyvidéken

Budapest Hegyvidék XII. kerület Önkormányzatának helytörténeti gyűjteménye a Beethoven utcai első kiállítását december 5-én, Amiről a Hegyvidék mesél... címmel nyitotta meg. Belvárosi kerületeink számára is példaértékű tettként, jelentős anyagi áldozatvállalással a kerület vezetése megfelelő helyet alakított ki az évtizedek óta raktárban tartott muzeális anyaga bemutatására. Az esemény jelentőségét hangsúlyozta a kiállítás megnyitóján *dr. Mitnyan György* polgármester köszöntője.

Nyilvános működését az épület „felavatásával”, azaz a tárlat megnyitásával egyidejűleg újból elkezdő hegyvidéki helytörténeti gyűjtemény épületének földszintjén két egymásba nyíló te-

rem alkotja a kiállítási tért. Variálható installációja táblók, vitrinek és tárlók változatos kialakítását tette lehetővé. A tiznél is több témaegységben csoportosított muzeális anyag áttekintést ad a kerület történeti múltjáról, az őskortól 1949-ig bezáróan. Már belépéskor két hangsúlyos téma ragadja meg figyelmünket a kiállítás első terében: egyik a Városkúttól a budai várba vezetett középkori vízvezeték anyaga, a másik a Buda 1849-ben történt visszafoglalásakor Görgei főhadiszállásának helyet adó Óra-villa toronyórájának szerkezete. Amíg az első terem főként a 19. század végéig terjedő időszakok történéseit villantja fel, a másik, kisebb kiállítási tér a 20. század el-



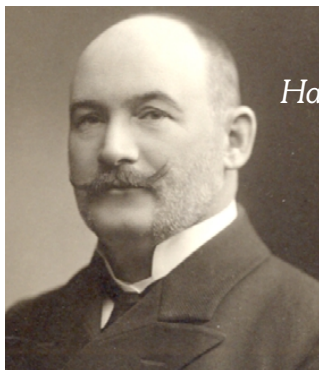
Dr. Mitnyan György polgármester köszönti a megjelenteket – Balázs Attila felvétele

ső felének lokális történéseire – turizmus, urbanizáció, közlekedés, tudományos élet, közigazgatás és kultúra területén – koncentrálnak, muzeális tárgyak, iratanyagok és korabeli fotók felvonultatásával.

Az épület emeletén rendezték be a helytörténeti gyűjtemény könyvtárát, amelynek legrégebb kötetei már a 19. század első felé-

ben az olvasóik kezébe kerültek. Kutatószobaként is hasznosítani tervezik a könyvtár előtti nagy helyiséget a gyűjtemény munkatársai – egyidejűleg hat kutatónak tudnak kényelmesen helyet adni. Az időszakos helytörténeti tárlat tíz hónapra át kedden, csütörtökön, pénteken 10 és 18 óra között tekinthető meg.

—gábiel—



Hagyományápolás, hagyományteremtés Pestszentlőrincen és Pestszentimrén

Krepuska Géza professzor gyermekkorában Szentlőrincpusztához kötődött. Édesapja az egykori Grassykovich uradalom szétesése után a szentlőrinci Cséry-majorban dolgozott, 1889-ben bekövetkezett haláláig. Itt élt a család, a mai meteorológiai állomás helyén volt úgynevezett „vörös” házban. Krepuska Gézát 1898-ban az egyetem magántanárává nevezték ki. Ezzel egyidejűleg vásárolhatta meg a vörös ház mellett álló elhagyatott Gloriettet, melyben a vármegei kötet szerint a környéken termelt borát tárolta.

Az orvosi hivatás mellett szenvedélyének hódolva komoly eredményeket ért el a szőlőtermesztésben, -nemesítésben. A 19. század utolsó éveiben hatalmas veszteség érte a magyar szőlőkultúrát. A filoxéra kipusztította a hegyvidékek messze földön híres borainak szőlőfajtaikat. Ekkor kerültek előtérbe a homoki szőlők, me-

lyeket nem tartottak nemesborok sajtolására alkalmasnak. A mai Pestszentimrén a professzor nagyobb területet vásárolt a parcellázások előtt Lövy Bernáttól. Ez egy szél által összefűjt homokdomb volt, ami ideális terepnek bizonyult a homoki szőlők honosítására, a kísérletezésre. A homok mellé védőerdősávot ültetett, meggátolva ezzel a laza talaj „elvandorlását”. Öccse, a neves építész korszerű, új anyag felhasználásával felépítette a szőlészet, borászat házát. Az 1896-ban elkészült ház ma Magyarország első beton lakóépületének számít. Egymásután fordultak termőre a szőlőtőkék, a nemesítésekkel elérték, hogy azonos értékű borszőlőt termelt a sivar homok. A kertészet, szőlészet nagy tudorai így ismerkedhettek meg az „Isten háta mögötti „paradicsommal”, sok honosított fajtaival, Krepuska Géza „professzori” természet-tudományával. (A családi legendák szerint a cabernet bor magyarországi elterjesztése is a Krepuska névhez köthető.) Közben elsőszámú hivatásában is kiváló alkotott – Európa-hírű tudósa lett az orr-, fül-, gé-

gészetnek. A nyugati országokból különvonatok hozták klinikájára a gyógyulni vágyókat. Betegei tudták, hogy a tanár urat csak egyféle „hálapénzzel” lehet megvesztegetni, ha hazájuk szőlőgyedeiből, fajtáiból hoznak ízelítőt. Ezek Soroksárpéteri–Pestszentimre földjében folytatták életüket, sok fa ma is a Budapest körüli erdő imrei részén dacol az idővel és a favágók fűrészével.

A XVIII. kerület, Pestszentlőrinc–Pestszentimre Önkormányzata 2005-ben a Krepuska névhez kötötte a hagyományokat folytató és egyben teremtő szüreti rendezvénysorozatát. Talán keresve sem lehetett volna jobb, a kerület két települését összekötő kap-

csot alkotó személyt találni. Az imrei Krepuska-emléktábla koszorúzása után a korhű szüreti felvonulás az Üllői út érintésével jutott el arra a területre, ahol a Krepuska család élt és dolgozott. Itt, a később épült Bókay kertben zajlott le a szüreti mulatság és a bál. Az ünnepségsorozaton a népes Krepuska-család leszármazottai szép számmal képviseltették magukat.

A Széky Társaság javaslata szerint 2006-ban a felépülő imrei sportcsarnok adna otthont a mulatságnak és a bálnak. Reméljük, hogy ez a hagyomány sokáig részese lesz Pestszentlőrinc és Pestszentimre őszi kulturális életének.

Pándy Tamás



A szüreti felvonulás

Levéltári Nap Budapesten

● folytatás az első oldalról

19. századi fejlődését a legújabb kutatások eredményeinek közlésével teszi használható kézikönyvvé.

A déli szünetet követően Budapest Főváros Levéltára digitalizált térképanyagát (fővárosi áttekintő térképek és a kerületek térképanyagai) valamint a Budapestre vonatkozó térké-

pek teljes adatbázisát tartalmazó DVD-t egyik szerzője, Fabó Beáta mutatta be. Adatbázisa a már jól ismert ötkötetes Fabó Beáta–Holló Szilvia által készí-

tett kiadványon alapult. Ezen a két a DVD-n azonban a térképek is rajta voltak. Kétféle keresőrendszer is segíti a tájékozódást bennünk. Arról a jelenlétük is megbizonyosodhattak, hogy a DVD rögzített

anyagai ugyanazt a felbontást adják, mint a levéltárból kikérhető térképek. A térképeket Budapest Főváros Levéltára digitalizálta, az Arcanum konvertálta az ECW képkezelői formátumba, és az átnézeti képeket szerkesztette, valamint adta hozzá a Folio Views adatbázis kezelőt. A válogatás és az adatbázis a két szerző érdeme, a DVD kiadásának dicsősége az Arcanum Kiadót illeti.

Gratulálunk

A Budapesti Városvédő Egyesület Podmaniczky-díjával tüntette ki fővárosi tevékenységéért Gönczi Ambrust, a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjét, a Budapesti Honismereti Társaság elnökségének tagját.



Az MTA Történettudományi Intézetében készült terjedelmes ipartörténeti munka, *A magyar kézművesipar története* a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara kiadásában jelent meg a karácsonyi „könyvvásár” idején. Címoldalán a debreceni szappanos céh 17. századi privilégium levele látható, melynek latin-magyar felirata mottóul szolgál: „Jó a' Gazdagság, de job a' Mesterség: mert ha a gazdagság elvész is, megmarad a' Mesterség.”

Ez a könyv azonban nemcsak ipartörténeti jelentőségű, de a kézművesség élet-

A magyar kézművesipar története

és munkakultúrájának megismerését is szolgálja. Számos történetész munkáját dicsérik tanulmányai, melyeket – az archív fotókkal együtt – Szulovszky János szerkesztésében adott közre a kiadó. A szerkesztő bevezetőjében idézi a Magyar Ipartörténet folyóirat

1909. évi kötetének szerkesztői előszavát: „...teljesen hiányzik történelmeinkből a nemzeti munka története és azok méltatása, akik e munkát végezték s megadták az anyagi erőt ahhoz, hogy ezer év viszontagságai közt is fennmaradjunk.” Igazát bizonyítja a későbbi évek neves történetészeinek munkássága, melyeknek egy szeletét tartalmazza ez a könyv.

A kutatás mellett elengedhetetlen a fogalom meghatározása. A kézművesség definíciója is sok változáson ment át. Egyaránt ismerjük a háziipar, népi

iparművészet, népművészet, kisipar, kismesterség vagy a meglehetősen pejoratív hangzású „maszek” kifejezéseket.

A kutatástörténet és definiálás után részletes információkat kap az olvasó a levéltári források típusairól, a földesúri, városi, megyei levéltárak irategyütteseiről, melyek a helyi, területi kutatásokat segítik. A kormányzati szervek idevonatkozó iratait tartalmazó (Országos Levéltárban őrzött) helytartótanácsai és kancelláriai levéltárak mellett a Magyar Kamara Archivumában és az erdélyi levéltárakban található ipartörténeti relikviákat ismerteti a szerző. Tájékoztató a nyomtatott és képi források feltehetőlegéről, valamint módszertani útmutatóval ad ösztönzést a későbbi kutatásokra.

A kötet törzsét a kézművesipar történetének részletes áttekintése képezi, az avar kortól napjainkig. A

fotókkal, térképekkel, grafikákkal dúsan illusztrált tanulmányok részletes képet adnak egy-egy történelmi korszak kisiparáról, fejlődéséről, nehézségeiről, a foglalkozások változásáról, a társadalmi fejlődés igényei szerint kialakuló ágazatairól. Bemutatja a céhrendszer működését, a 19. század második felében kialakuló ipari fejlődés megkövetelte egyéb érdekvédelmi szervezetek létrejöttét.

A kötet utolsó részében egy-egy mesterséget részletesebben ismerhetünk meg, az iparosok vallási kapcsolódásait és képzési, érdekvédelmi munkájuk néhány jellemzőjét mutatja be a szerző.

A reprezentatív kiadványt részletes forrásjegyzék, múzeum ajánló és képjegyzék egészíti ki. Megismerését ajánljuk minden történelemmel, helytörténettel, néprajzzal foglalkozó kutató és pedagógus számára.

Sz.M.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület november 11-én, Budapesten, a VI. kerületi Benczur Hotelben tartotta meg ülését – tagjai Európa különböző országaiból érkeztek (Svájc, Egyesült Királyság, Románia, Szlovákia, Magyarország)

Az egyesület 1985-ben alakult meg, székhelye Zürich. Négy világrész 19 országában vannak tagjai, akik úgynevezett helyi asztaltársaságokban működnek. Céljuk a magyar történelem kutatásának elősegítése, a magyar nép és a magyar nyelv történetének feltárása.

Az egyesület elnöke, dr. Csihák György ünnepélyes keretek között avatta fel a szervezet új tagjait (Csala Kornélia – kassai lokálpatrióta, Horváth Lajos – az Országgyűlési Levéltár ny. főlevéltárosa, dr. Niklaus István – egyesületi PR megbízott, Pintér István – a Honismereti Szövetség megyei szervezetének hódmezővásárhelyi tagja, Takács

József – posztumusz tagként) és örökös tagját, Szederkényi Tibort (geológus, az MTA tagja). Az ülés résztvevői ezt követően dr. Szabó Miklós ny. vezérőrnagy, rektor előadását hallgathatták meg a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem létrejöttéről (jogelődje a Magyar Királyi Ludovika Akadémia 1872–1944) és szervezetéről.

Ismeretterjesztő és tudományos egyesületként rendszeresen előadásokat szerveznek nagyvárosokban (Budapest, Pozsony stb.), évente Magyar Őstörténeti Találkozót rendeznek és az előadások anyagát könyv formájában is megjelentetik. Ötvenedik kötetükként



2005-ben kiadták a VI. Magyar Történeti Iskolán és a XII. Magyar Őstörténeti Találkozón elhangzottakat – több mint négyszáz oldalon, harminc szerző tanulmányát. Budapesti asztaltársaságuk a lipótvárosi Aranytíz Művelődési Központban havonta nyilvános, ingyenes, magyar őstörténeti témájú előadásokat, vitákat tart.

ZMTE Budapesti Asztaltársaság

Képviselője:
Sancz Klára Lujza
Postacím:
1117 Budapest,
Hamzsabégi u. 20.
Tel.: 06-1/209-5960
E-mail:
sanczklara@pim.hu

Üdvözet Rákospalotáról és Pestújhelyről

A Rákospalotai Múzeum kiadásában megjelent képeskönyv 130 korhű színekben ábrázolt postai képeslapot tartalmaz az 1899 és 1945 közötti időszakból. Ezeket *Mojzes Ildikó* válogatta és látta el magyarázatokkal. A 19–20. század fordulóján divatosá vált levelezőlapok, anizxok a polgárosodó élet jellemzői. A dualizmus korától a második világháború végéig terjedő időszakból a főváros peremén virágkorukat élő kistelepülések emlékeit láthatjuk e kötetben. *Mojzes Ildikó* Rákospalota és az 1909-ben tőle különvált Pestújhely képeslapjait témakörökre bontva, időrendi sorrendben elhelyezve mutatja be. Korabeli térképeken szemlélteti a két község (város) néhai egybetartozását illetve későbbi különállását.

A legelső képek az új földbirtokos Károlyi-család által telepített Palotai erdőt és a mellette kiépült Villásort ábrázolják – a főváro-

siak 19. századi egyik kedvelt nyaraló és kirándulóhelyét. Egymás után nézgethetjük a települések képeit, utcákat, tereket, épületeket, s nem utolsó sorban a köztéri szobrokat, emlékműveket. Felfedezhetjük a ma még létezőket és ismerkedhetünk a már elpusztultakkal. A déd- és nagyszülők hétköznapijainak szinte minden színterét megőrkítő levelezőlapok mellett rövid ismer-

tetést olvashatunk az objektum pontos helyéről, történetéről, funkciójáról, alkotóiról.

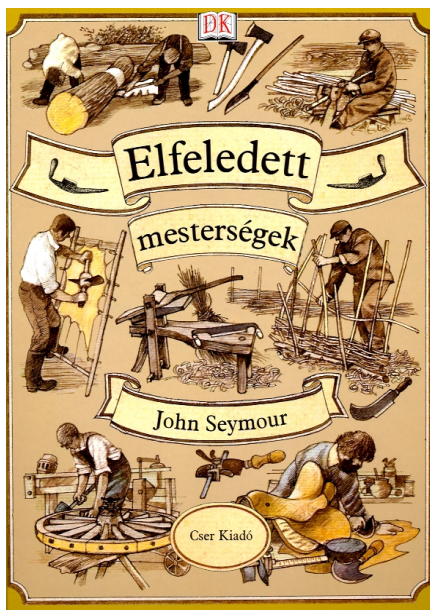
A gyárak, üzemek mellett a kortárs közlekedési eszközöket is megőrkítik a lapok. A közigazgatási, oktatási vagy egyházi intézmények mellett, régi boltok, vendéglők, piacok életképein nosztalgizhatunk. Utóbbiak esetében az üdvözet nyilván reklámcélokat is szolgált. Ezek a ké-

peslapok, látványértékükön túl, a helyi nyomdák és kiadók regisztereként is használhatók. Nem kihagyva a társadalmi események, jótekonysági estek résztvevőit, egyesületek tagjait megőrkítő fotókat sem, szinte teljes körképet kaphatunk a 20. század első felének helyi életéről. Az önkormányzat támogatásával megjelent kiadványt képeslapjegyzék, bibliográfia és német nyelvű magyarázó szöveg egészíti ki.

Szőllősy



Képeslap a Brunovszky vendéglőről



Régmúlt idők kézműves mesterségeinek és eszközeinek bemutatását vállalta fel a Cser Kiadó *John Seymour: Elfeledett mesterségek* című kötetének kiadá-

az elfeledett mesterségek ismerhetők meg. Itt a fából készült eszközöktől a házépítésig, a kútásástól a későbbi szakmák alapját adó, mintegy harminc kézműves mes-

Elfeledett mesterségek

sával, amelynek utószavát *Selmeczi Kovács Attila* készítette el.

Magyarországon utoljára talán *Hermann Ottónak* köszönhető a régi kézműves mesterségek lexikonszerű feldolgozása. A *Cser Kiadó* könyve – a tartalmához illő mives kivitelben – két fő témaegységre tagolódik. Első részében

terség (kerék-, szíj-, nyereg-, kerámia-, téglá-, papírkészítés stb.) technológiáját és konkrét szerszámait mutatják be.

Kiadványuk másik nagy témaegysége a régi idők háztartási munkáinak, technológiájának és eszközeinek ismertetése. A konyha világtól a tejfeldolgozásig, a mosás, vasalástól a háztartási munkákig, a ruhakészítéstől a díszítőművészeti terjed skálájuk.

Az eszközök, szerszámok könyvbéli grafikus ábrázolása a sokak számára korábban ismeretlen tárgyak beazonosítását is lehetővé teszi, de még a muzeológus szakma fiatal munkatársai-

nak is nagyon jó mankót nyújt. A fotókkal, színes grafikákkal illusztrált kötet egyértelműen nivós esztétikai megjelenésű, ugyanakkor hiánypótló szerepet is betölt a régi tárgyak kedvelőinek körében. Grafikai megjelenítéséből adódóan egyaránt érdekes lehet a fiatalabb és idősebb korosztály számára.

Csak sajnálhatjuk, hogy hazánkban a szakma művelői közül valaki nem fordított időt és energiát egy ehhez hasonló tartalmú kötet elkészítésére, amely *Seymour* könyvéhez hasonlóan minden kétséget kizáróan nagy kelendőségnek örvendett volna.

Fények–Mesterségek

Kézműves mesterségek a XIII. kerületben

A Sprint Kiadó és az Angyalföldi Helytörténeti gyűjtemény gondozásában Fények–Mesterségek címmel megjelent kötet Frankl Aliona fotóművész és Juhász Katalin szerkesztő munkáját dicséri. Az Angyalföldön és az Újlipótvárosban élő iparosok, kézművesek (fesztergályos, lakatos, szabó, cipőjavító, vándorköszörűs, szűcs, asztalos, cukrász...) életét, munkáját és munkakörülményeit a gondos tipográfiával készült könyvben a fotók mellett egy-egy velük készített riport tárja elénk.

Az 1930-ban alakult és 1949-ben kibővített XIII. kerület mesterséges képződmény. A két háború közt kiépült polgári-értelmi-

segi Újlipótváros és a munkások lakta külváros-gyárnegyed Angyalföld kényszerházasságából született. A két városrész közötti különbség még ma is, a bennük élő kisiparosok „életvilágában” jól érzékelhető – a kötetben elkülönítve jelennek meg iparosaik.

Az Angyalföldi Helytörténeti Gyűjteményben már évek óta több témakörben folynak jelenkori néprajzi gyűjtések. A gyűjtemény legújabb kutatási programjai közül kiemelkedik a kerületi iparosok, kézműves mesterek tevékenységének dokumentálása. Ennek a mintegy száz önkéntes segítő bevonásával zajló, többéves városi néprajzkutatásnak különlegessége volt,



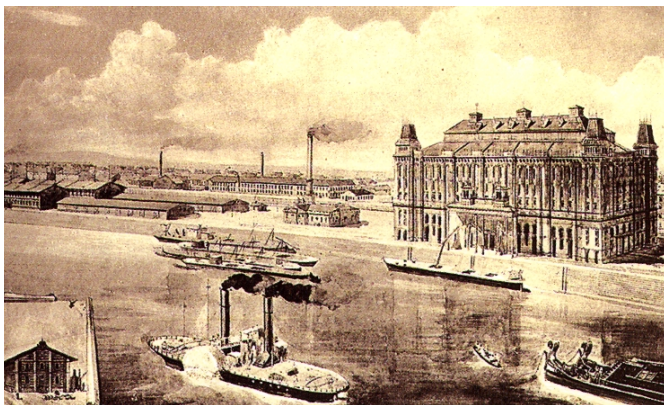
Asztalosműhely a XIII. kerületben – Frankl Aliona felvétele

hogy a mesterek egy részéről hivatásos fotóművész készített fotókat. Frankl Aliona fekete-fehér fényképei hagyományos „kézműves” technikával, szemmagasságból készültek, dokumentatív jellegűek, ugyanakkor magasrendű esztétikai élményt is nyújtanak.

Juhász Katalin szerkesztő visszaemlékezése: „Mint egy igazi etnográfus, gyalog és

kerékpárral jártam be a mai Budapest XIII. kerületét az itt élő, dolgozó kisiparosok, kézműves mesterek után kutatva. A kis műhelyekbe betérve, a mesterekkel szóba elegyedve csodálatos világ tárult fel előttem: a legkülönbözőbb mesterségek apró fogásai, soha nem látott szerszámok és műveletek, s nem utolsósorban lebilincselő emberi sorsok.”

Ferencvárosi Helytörténeti Egyesület



A ferencvárosi Elavatórház és a közraktárak 1884-ben – Christian Ulrich tuszajza (Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

Az utóbbi évek kerületi helytörténeti tevékenységeinek új szervezeti formát nyújtva 2005 áprilisában alakult meg a Ferencvárosi

Helytörténeti Egyesület. Célja Ferencváros helytörténeti hagyományainak ápolása, helytörténeti értékeinek feltárása, tanulmányi

és tehetséggondozó versenyek szervezése, részvétel a pedagógusok továbbképzésének és önképzésének segítésében, szervezésében.

Az egyesület az alábbi feladatok elvégzését vállalta:

- a helytörténeti ismeretek oktatásának szervezése (szakkörök, önképzőkörök működtetése), tanulmányi és tehetséggondozó versenyek szervezése, tudományos és ismeretterjesztő programok biztosítása, pályázatok kiírása, a városrész

történetével kapcsolatos kutatások ösztönzése, tanulmányi kirándulások;

- szellemi műhelyek működtetése, előadások, viták szervezése;

- részvétel a helyismereti-helytörténeti információk felkutatásában, összegyűjtésében és közreadásában, a helytörténeti irodalom gyarapításában;

- a helyi közösségek igényeinek megfelelően közhasznú adattárak létrehozása.

—gönczi—

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.



Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. A Fővárosi Közgyűlés Civil Szervezetek és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium Nemzeti Kulturális Alapprogramja, valamint a kerületi önkormányzatok támogatásával jelenik meg.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:

Breinich Gábor, Buda Attila, Sándor P. Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bpht@chello.hu, internetes változat: www.bpht.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273